

Christoph Morgenthaler

Družinski obredi – lepilo med generacijami?¹

POVZETEK:

Obredi niso razkošje. Krepijo povezanost generacij in identiteto vsakega člana družine. So priložnost, ko se vrednote in kulturne izkušnje ene generacije prenašajo na naslednjo. Vzpostavljajo mostove z družbenim življenjem. Prav tako ustvarjajo prostore, znotraj katerih družine pridobivajo verske izkušnje in jih prenašajo. Inštitut za praktično teologijo iz Berna je to potrdil z empirično raziskavo, ki se je nanašala na božič, krst in večerne obrede. Nadalje sta se dve anketi nanašali na vprašanje socialne vključenosti ob teh obredih ter dobro počutje staršev in otrok. To nas pripelje do spoznanja, ki je v pomoč staršem in družini: prijetni družinski obredi, ki postavljajo v ospredje povezanost družine in razvoj vsakega posameznika, bi morali postati vedno bolj cenjeni, treba bi jih bilo podpirati in razvijati.

Ključne besede: družinski obredi, večerni obredi, božič, krst, povezovanje generacij.

AVTOR: Prof. dr. Christoph Morgenthaler je študiral v Bernu, Montpellieru in Oxfordu; promoviral je iz teologije in psihologije. Po dolgoletnem delu kot župnik v evangeličansko-reformirani cerkveni občini v Burgdorfu je leta 1985 prevzel profesuro za dušno pastirstvo in pastoralno psihologijo na Teološki fakulteti Univerze Bern. Težišča njegovega raziskovanja so sistemsko dušno pastirstvo, religiozno-eksistencialno svetovanje kot tudi empirično raziskovanje v praktični teologiji.

ABSTRACT:

Are family rituals the glue binding one generation to another?

Rituals are not a luxury. They strengthen connections between the generations as well as strengthen the identity of each individual family member. On these occasions, cultural values and experiences are passed from one generation to another. They establish bridges with social life. Rituals also create opportunities for families to acquire religious experiences and pass them on to one another. The Institute for Practical Theology in Bern has confirmed this by means of an empirical research based on Christmas, baptism and evening rituals. Two surveys which followed included questions about social inclusions and the well-being of parents and children at these rituals. This leads us to knowledge which helps parents and families alike: pleasant family rituals, which focus on generational connections and the development of each individual, should be more appreciated, supported and developed.

Key words: family rituals, evening rituals, Christmas, baptism, generational connections.

AUTHOR: Prof. Dr. Christoph Morgenthaler studied in Bern, Montpellier and Oxford. He

¹ Članek je bil objavljen v tematskem zvezku: *Welcher Kitt hält die Generationen zusammen?* (2006). Schweizerischer Nationalfonds zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung, Nationales Forschungsprogramm NFP 52, »Kindheit, Jugend und Generationenbeziehungen im gesellschaftlichen Wandel«, Bern, str. 12-15. Vir: URL=http://www.nfp52.ch/files/download/Themenheft_Bern_060519.pdf (10.11.08). V slovenščino prevedla Tanja Pihlar.

received a doctor's degree in theology and psychology. After working for a long time as a pastor in the evangelic-reformed church in Burgdorf, he accepted a professorship in 1985, teaching systemic pastoral care and pastoral psychology at the University of Bern at the Theological Faculty. His main focuses are systemic pastoral care, religious-existential consultancy and empirical research in practical theology.

Družinski obredi niso razkošje. Odpreti morejo socialne prostore, v katerih se okrepi povezanost generacij in identiteta posameznikov. V središču kvalitativnih in kvantitativnih raziskav Inštituta za praktično teologijo v Bernu so krst, božič in večerni obredi. Ti obredi dajejo pečat odnosom med otroki, starši in starimi starši; omogočajo posredovanje osrednjih vrednostnih predstav, kulturnih in religiozних praks ter povezujejo družine s širšo javnostjo.

Raziskava kaže, da družinski obredi izpolnjujejo pomembne funkcije (prim. Fiese / Tomcho / Douglas, 2002). Gre za bogate odnose in pomensko bogat del družinskega življenja. Doslej je bilo v Švici o tem malo znanstvenih spoznanj. Sodelavke in sodelavci Inštituta za praktično teologijo v okviru raziskovalnega projekta NFP 52 s kvalitativnimi metodami raziskujejo življenjski obred – krst, ter letno in dnevno ponavljajoča se obreda – božič in večerni obred. Dve veliki anketi o obredni praksi v nemško-švicarskih družinah z otroki povrh omogočata, da tako pridobljene uvide postavimo v širši kontekst. Pri tem smo se osredotočili zlasti na otroke, soudeležence pri izvajanju družinskih obredov.²

VEČERNI OBREDI – PODROBNEJŠA OBRAVNAVA

Na enem od delnih projektov, raziskavi o večernih obredih, naj najprej nekoliko podrobneje pokažemo, kako smo postopali in do katerih spoznanj smo prišli. Središče te raziskave so nemško-švicarske družine z vsaj enim 5 do 6-letnim otrokom, ki se ob večernem obredu snemajo z videokamero. Družine smo prosili, da v treh zaporednih večerih posamejno obred za lahko noč, zlasti prizor ob otroški postelji. Poleg tega smo naredili tudi intervju s starši in otroki.³

V mnogih družinah – to kažejo naše študije – se potek obreda ponavlja večer za večerom, pogosto z osupljivo časovno stabilnostjo. V tem poteku imajo nekateri elementi svoje trdno mesto in se vedno znova ponavljajo. Drugi se spreminjajo od večera do večera. Trdni elementi, ki tvorijo neke vrste *obredno os*, so ne tako redko podedovani od prejšnjih generacij. Tako se neka pesem prenaša iz ene generacije v drugo generacijo ali pa se pripovedujejo zgodbe,

² *Vodja delnega projekta Krst je prof. Christoph Müller, vodja delnega projekta Božič je prof. Maurice Baumann, vodja delnega projekta Obredi za lahko noč pa je prof. Christoph Morgenthaler. Reprezentativna anketa 1300 nemško-švicarskih družin je bila izvedena v sodelovanju s Švicarskim pastoralno-sociološkim inštitutom v St. Gallnu, še zlasti z dr. Alfredom Dubachom in bo sedaj ovrednotena. V drugi raziskavi je bilo vprašanih več kot 700 učenk in učencev ter njihovih staršev. Ta delni projekt vodi lic. psih. Sabine Zehnder. Perspektivo otrok – presečno skozi različne delne projekte – raziskuje privatni docent dr. Kurt Schori.*

³ *Zaradi metodičnih razlogov smo se morali pri tem osredotočiti na družine, ki gojijo krščansko tradicijo. Raziskali smo družine, ki imajo zelo različen odnos do te tradicije, pripadajo npr. svobodni cerkvi ali pa so izstopile iz cerkve.*

ki so jih pripovedovali že staršem, ko so bili otroci. Mnogi elementi se močneje nanašajo na medgeneracijske odnose.

Primer:

Večerni obred družine Inderbitzin

Družina Inderbitzin – ime je izmišljeno – je petčlanska. Piero, glavna oseba, je pravkar začel hoditi v otroški vrtec. Prvi prizor, ki ga je posnela družina, je naslednji: Piero se je preoblekel, dobil je steklenico z mlekom, sme se udobno namestiti v dnevni sobi in še malce preklapljati TV programe. Sledita umivanje in čiščenje zob. Z bratom takoj nato oddivjata v svojo sobo, kjer spita vsak na svojem pogradu. Piero ima suho kožo. Mati namaže njegov obraz s kremo, na kar ga povpraša, ali bi rad še kaj počel. Na njeno grozo ji odvrne, da bi se rad še enkrat učil zavezati vezalke na čevljih. Saj hodi sedaj že v vrtec. Če želi biti »zraven«, mora obvladati to majhno, zapleteno kulturno tehniko. Mati se boji hudega. Včasih postane Piero jezen, če mu takoj ne uspe zavezati vezalke. Njegova želja ima moč pokvariti obred za lahko noč. S potrpežljivostjo in dobrim prigovarjanjem pa se postopek brez večjih zapletov odvije. Takoj nato pride v sobo oče. Sledi molitev. Za starše je to »varovanje« osrednji element večernega obreda. Mati prične molitev z na pamet sestavljeno zahvalo za preživetje dan. Z besedami: »(...) in varuj (...)« uvede odprti del, v katerem otroka in starši izmenoma navajajo ljudi iz družine, sorodstva in kroga prijateljev, ki so jim pomembni – skupaj 28 oseb! Ta imena ponovijo v zboru. Mati konča molitev z nekaj besedami in besedico »amen«. Sledi skupno prepevanje pesmi. V intervjuju k videoposnetku mati pravi, da jo je v tistem trenutku spreletel občutek »pa smo le uspeli«. To ni povsem v Pierovem smislu, ki mora sedaj še nujno lulat. Ne pride do tega, česar se boji mati, in Piero znova spleza na svoj pograd. Družina še enkrat zapoje pesem; oče zaželi Pieru lahko noč; mati ga pokrije – z omejenim uspehom: Piero ima pred kamero še živahen nastop z vezalko, ki jo vrti v zraku. Toda nekaj minut pozneje že spi.

V družini Inderbitzin gre pri molitvi na povsem poseben način za generacijski sistem družine. Molitev tu izpolnjuje naslednje funkcije:

- starši in otroci si medsebojno in pred Bogom potrjujejo identiteto in pripadnost v medgeneracijski družinski zvezi;
- pri tem se posredujejo kulturne predstave, vrednote in praktike, ki zajemajo generacije;
- otroci v medgeneracijski kontinuiteti razvijajo obredno-religiozne zmožnosti.

KAJ ŠTEVILNE DRUŽINE DELAJO ZVEČER

Na podlagi presečne primerjave preučevanih družin lahko naredimo seznam tipičnih sekvenc takšnih večernih obredov. Ta pokaže, kako raznolike so kulturne in religiozne dejavnosti, ki jih v trdnem okviru obreda vsak večer izvajajo starši s svojimi otroki. Tu lahko navedemo samo nekatere od teh dejavnosti, ki jih je v celoti več kot šestdeset različnih tipov. Tako postanejo večerni obredi socialni prostori, v katerih se kulturni in religiozni *kapital* (Bourdieu) podeduje iz ene generacije v drugo. Hkrati starši in otroci negujejo svoje odnose.

Kvalitativne raziskave, kot je naša, omogočajo, da skrbno osvetlimo družinske svetove. Hkrati ne moremo iz takšnih analiz izpeljati splošnih zaključkov. Zaradi tega raziskovalni

projekt predvideva še drugo *tirnico*. Ta nam omogoča, da to, kar smo v kvalitativni študiji posameznih primerov raziskali tako rekoč pod družboslovnim *drobnogledom*, postavimo v reprezentativno zvezo.

Drugi del projekta je iz dveh raziskav.⁴ Pri prvi raziskavi smo prek 1300 nemško-švicarskih družin z otroki med 6. in 9. letom starosti spraševali o krstu, božiču in obredih za lahko noč. Tako smo jih npr. vprašali, kakšne so bile njihove dejavnosti večer prej, ko so spravljali otroka v posteljo.

Pri skorajda 90% družin sodi obredni poljub k obredu za lahko noč. Velik pomen ima tudi pogovor o dnevnih dogodkih, ki ga imajo v dobrih 50% družin. Pri tej starosti je za otroke pomembno tudi branje zgodb. Če upoštevamo ustrezno pogostnost, berejo v več kot 50% družin. Osupljivo je tudi, da skorajda 37% družin navaja, da so s svojimi otroki večer prej molili. Če k temu prištejemo tudi petje pesmi »I ghöre es Glöggli«, ki v mnogih družinah pomeni isto kot *moliti*, se delež odstotkov še enkrat poveča (prim. grafikon 1).

Tabela

Seznam dejavnosti pri večernem obredu

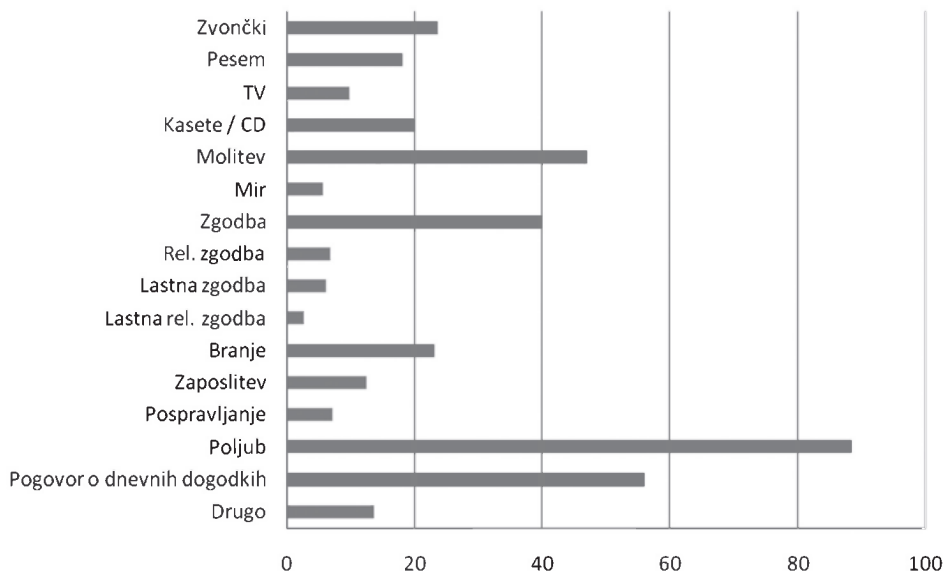
»Ugnezdenje«	Otrok se namesti na posteljo, med drugim poravna lutko, smukne pod odejo; roditelj ga pokrije, pomaga pri ugnezdenju.
Namestitev prehodnega objekta	Poravna lutko, jo postavi ipd.; uporaba medijev (zvončki, kasetnik ipd.).
Branje, pripovedovanje	Roditelj pripoveduje, bere zgodbo iz knjige; pripoveduje prosto improvizirane zgodbe.
Petje	Zapojeta eno ali več pesmi. Pesmi deloma spremenita (npr. »I ghöre es Glöggli«) ali jih dopolnita s kiticami, ki sta jih sama sestavila.
Jezikovne igre	Rime, verzi, proste jezikovne igre.
Igranje vlog	V igri vlog se uprizarjajo liki iz zgodovine, pesmi ipd.
Pregled dnevnega dogajanja	Pripovedujeta, spominjata in pogovarjata se o dnevnih dogodkih.
Vednost o svetu	Otrok umesti samega sebe v čas, prostor, medij (npr. denar). Starši vednost potrdijo, jo uredijo.
Zatrjevanje naklonjenosti	Udeleženca drug drugemu zatrjujeta svojo naklonjenost (Otrok: »Imam te rad.« Mati: »Tudi jaz tebe.«).
Poslovilni poljub	Starši otroke poljubijo za lahko noč (vedno ali pod pogoji).

Jasno podobo dobimo tudi, če število elementov, pri katerih generacija staršev in generacija otrok neposredno sodelujeta druga z drugo, povežemo z rubrikami, ki navajajo, da je otrok zaposlen sam s seboj. Večina dejavnosti (skorajda 80%) se nanaša na neposredno interakcijo med starši in otroki.

4 Prim. op. 2. Podatke ankete še vrednotimo. Tu prvič objavljamo majhen del izsledkov.

Večerni obred v večini primerov izvaja vsaj en biološki roditelj. Opazen je velik delež moških. 46,5% očetov je bilo večer prej udeleženih pri večernem obredu. Prav tako je opazen majhen delež udeleženih starih staršev (0,9%). Večerni obred torej predvsem povezuje biološke starše in njihove otroke. Zdi se, da je prednostno mesto vsakodnevnih srečevanj ožje družine, in sicer prav očetov ter majhnih otrok.

Grafikon 1
Elementi večernega obreda, reprezentativna anketa
Družinski obredi v socialnem kontekstu
 N = 1346, v %

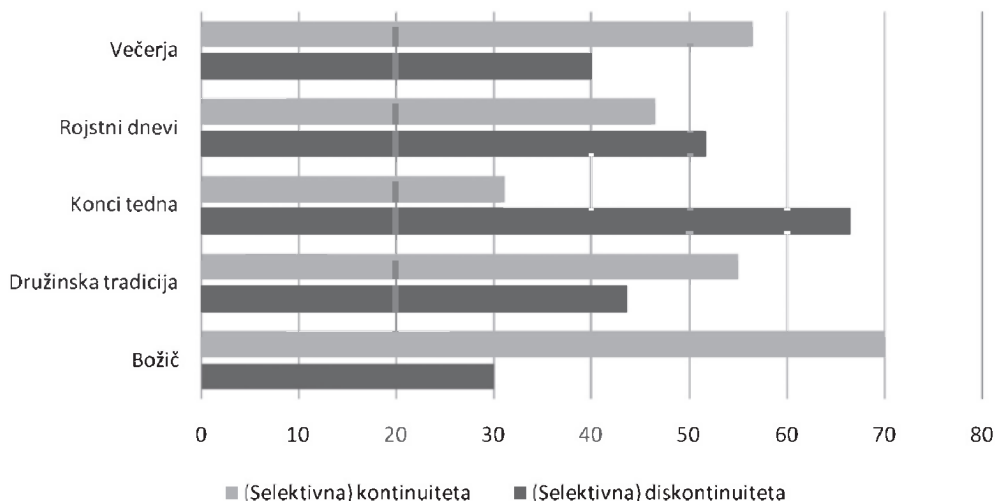

DRUŽINE PRENAŠAJO OBREDE IZ ENE GENERACIJE V DRUGO

Očete in matere smo tudi vprašali, kako močno se po njihovi oceni prenaša tradicija večernih obredov iz ene generacije v drugo. Starši v veliki večini navajajo, da se večerni obred, ki so ga izvedli s svojimi otroki, sploh ne ali pa zelo malo razlikuje od večernega obreda, ki so ga sami imeli v svoji rodni družini. Ta vtis potrjujejo tudi podatki iz naše druge raziskave⁵, v kateri smo raziskali nadaljnje obrede glede njihove medgeneracijske kontinuitete: v takšni kontinuiteti enoznačno vodi božič. Tako je skorajda 70% družin odgovarjalo, da v svojih družinah božič praznujejo podobno, kot so ga sami praznovali v otroštvu. Starši skrbijo za medgeneracijsko kontinuiteto tudi na področju oblikovanja večernih obredov in družinskih srečanj. Spreminja pa se ali se je močno spremenilo praznovanje rojstnih dni in preživljanje konca tedna. (prim. grafikon 2)

5 Prim. op. 2.

Grafikon 2
Medgeneracijska kontinuiteta obredov,
ovrednotenje vprašalnika
N=921, v%

BOŽIČ, KRSTI: STARI STARŠI, STARŠI IN OTROCI PRAZNUJEJO VELIKO OBREDOV

Poleg večernih obredov poznajo družine seveda še druge obrede, ki povezujejo generacije. To potrjujejo naši drugi delni projekti.⁶ To se še zlasti jasno kaže v delnem projektu *Božič*, kot lahko domnevamo na podlagi zgoraj navedenih števil: fotografije, ki so jih med božičnimi praznovanji posneli otroci s kamero za enkratno uporabo, ter intervjuji z otroki, starši in starimi starši iz iste družine potrjujejo, kako se oblika božičnih praznovanj prenaša iz ene generacije v drugo. Pri tem je tradicija oblikovanja božičnih praznovanj po materini strani videti vplivnejša od očetove. Povrh tega je obredno dajanje in prejemanje darov specifičen element, ki povezuje med seboj stare starše, starše in otroke.

Tudi krst lahko razumemo kot družinski obred, ki v mnogih primerih povezuje tri ali več generacij v družini. Tu naj poudarimo dva vidika: pri krstu se ne srečujejo samo stari starši, starši in otroci. Krst premošča tudi mostove med družino in širšo javnostjo. Prek botrstva se utrdijo prav tako pomembni odnosi z ljudmi, ki pogosto ne sodijo v ožjo družino. Povrh postane pri krstu še zlasti očitno, kar se vedno znova kaže tudi pri drugih družinskih obredih: družinski obred ima tudi religiozni pomen. Starši krščenca in mnogi krščenci, ki niso bili krščeni kot dojenčki, ampak pozneje, v intervjujih pripovedujejo o trenutkih, ki so se jih dotaknili do dna duše in jim odprli *okno* v neskončno.

Če usmerimo pogled na otroke in njihovo vlogo v obredih, kot je bilo to pri zadnjem od naših delnih projektov, se pokaže, da se otroci ne *držijo* samo obredov, ampak obrede sooblikujejo, si prisvajajo to družinsko obliko izražanja in dajejo s tem obredom tudi povsem

⁶ Prim. še enkrat op. 2.

svojestven pečat. Potomci bistveno prispevajo k temu, da se nadaljuje proces družinskega posredovanja obredov.

Velik vtis je naredilo spoznanje, kakšno predanost, kakšno resnost in kakšno igrivost kažejo družine z otroki pri razvijanju neke obredne prakse. Cilj našega projekta je, da to prikažemo. Naloga ustanov, ki sodelujejo z družinami, je, da ocenijo in podpirajo starše ter otroke pri tej obredni zmožnosti. Šole, cerkve, zveze družin in zveze staršev, a tudi mediji storijo prav, če razvijejo ustrezne dejavnosti in razširijo obstoječe. V našem projektu lahko najdejo veliko praktičnih spoznanj, ki bi jim bila v pomoč pri njihovem delu. Empirično prepričljivo lahko potrdimo, da si je pomembno vzeti čas za oblikovanje obredov. Iz izsledkov projekta lahko tudi povsem konkretno izpeljemo, kako lahko oblikujemo družinske obrede, da bodo spodbujali razvoj otrok, pa tudi dobro počutje staršev in starih staršev. Tako npr. lahko družine v našem seznamu elementov večernega obreda najdejo potrditev za svoj način oblikovanja večernega obreda ter navdih, da v njegov potek vnesejo nove elemente.

LITERATURA:

Fiese, Barbara H.; Tomcho, Thomas J.; Douglas, Michael et al. (2002). A Review of 50 Years of Research on Naturally Occurring Family Routines and Rituals. Cause for Celebration? V: *Journal of Family Psychology*, letnik 16, št. 4, str. 381-390.

Kontaktne informacije:

Prof. dr. Christoph Morgenthaler

Institut für Praktische Theologie

Christkatholische und Evangelische Theologische Fakultät der Universität Bern

Unitobler, Länggassstr. 51, 3000 Bern 9, Švica

e-naslov: christoph.morgenthaler@theol.unibe.ch